

1

ИСТОРИЈА, КУЛТУРА, ИДЕНТИТЕТ
HISTORY, CULTURE, IDENTITY
ИСТОРИЈА, КУЛТУРА, ИДЕНТИЧНОСТЪ:
Свеска 1 ИСТОРИЈА, ИСТОРИЈА УМЕТНОСТИ, ФИЛОЗОФИЈА

УНИВЕРЗИТЕТ У ПРИШТИНИ
ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ

Тематски зборник међународног значаја
ИСТОРИЈА, КУЛТУРА, ИДЕНТИТЕТ
ИСТОРИЈА, ИСТОРИЈА УМЕТНОСТИ,
ФИЛОЗОФИЈА
Свеска 1

Thematic Collection of Papers
of International Significance
HISTORY, CULTURE, IDENTITY
HISTORY, HISTORY OF ART, PHILOSOPHY
Volume 1

Международный тематический сборник
ИСТОРИЈА, КУЛТУРА,
ИДЕНТИЧНОСТЪ
ИСТОРИЈА, ИСТОРИЈА ИСКУССТВА,
ФИЛОСОФИЈА
Выпуск 1

Косовска Митровица, 2025

УНИВЕРЗИТЕТ У ПРИШТИНИ / UNIVERSITY OF PRIŠTINA /
УНИВЕРЗИТЕТ В ПРИШТИНЕ
ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ / FACULTY OF PHILOSOPHY /
ФИЛОСОФСКИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Тематски зборник међународног значаја
ИСТОРИЈА, КУЛТУРА, ИДЕНТИТЕТ
ИСТОРИЈА, ИСТОРИЈА УМЕТНОСТИ, ФИЛОЗОФИЈА
Свеска 1

Thematic Collection of Papers of International Significance
HISTORY, CULTURE, IDENTITY
HISTORY, HISTORY OF ART, PHILOSOPHY
Volume 1

Международный тематический сборник
ИСТОРИЯ, КУЛЬТУРА, ИДЕНТИЧНОСТЬ
ИСТОРИЯ, ИСТОРИЯ ИСКУССТВА, ФИЛОСОФИЯ
Выпуск 1

Косовска Митровица / Kosovska Mitrovica / Косовска-Митровица

2025

Тематски зборник међународног значаја
ИСТОРИЈА, КУЛТУРА, ИДЕНТИТЕТ
Thematic Collection of Papers of International Significance
HISTORY, CULTURE, IDENTITY
Международный тематический сборник
ИСТОРИЯ, КУЛЬТУРА, ИДЕНТИЧНОСТЬ

ИСТОРИЈА, ИСТОРИЈА УМЕТНОСТИ, ФИЛОЗОФИЈА: Свеска 1
HISTORY, HISTORY OF ART, PHILOSOPHY: Volume 1
ИСТОРИЯ, ИСТОРИЯ ИСКУССТВА, ФИЛОСОФИЯ: Выпуск 1

Издавач

Филозофски факултет Универзитета у Приштини
са привременим седиштем у Косовској Митровици

За издавача

Проф. др Звездан Арсић

Главни и одговорни уредник издавачке делатности

Проф. др Звездан Арсић

Главни и одговорни уредници Тематској зборника међународној значаја

Проф. др Игор Ђурић

Проф. др Александра Костић Тмушић

Проф. др Драгана Станојевић

Проф. др Снежана Зечевић

Уредници свеске

Проф. др Бранкица Поповић

Проф. др Саша Станојевић

Проф. др Данијела Тешић Радовановић

Рецензенти

Проф. др Милош Ковачевић, Филолошки факултет Универзитета у Београду

Проф. др Златко Павловић, Филозофски факултет Пале Универзитета у
Источном Сарајеву

Проф. др Славко Петаковић, Филолошки факултет Универзитета у Београду

Секретари редакције

Проф. др Снежана Зечевић
Милица Марјановић, асистент
Јелена Јовановић, асистент

Лектура и коректура

Др Душан Стефановић, лектор (српски)
Нина Миљковић, асистент (енглески)
Сузана Стојковић, виши лектор (руски)
Јелена Јовановић, асистент (руски)

Дизајн корица

Сања Станковић

На корицама

Слика Надежде Петровић „Косовски божури – Грачаница” (1913)
Народни музеј у Београду (инв. бр. 476)

Слој

Јасмина Живковић

Тираж

300

Штампа

Graficolor, Краљево

ISBN 978-86-6349-211-0

Наставно-научно веће Филозофског факултета Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици Одлуком бр. 1506 од 7. 10. 2025. прихватило је позитивне рецензије овог Тематског зборника међународног значаја и одобрило његово штампање.

Ово истраживање у оквиру Тематског зборника међународног значаја подржало је Министарство науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије (Уговор бр. 451-03-136/2025-03/200184).

Чланци се објављују и дистрибуирају у складу са лиценцом *Creative Commons ауторство-некомерцијално 4.0 међународна* (CC BY-NC 4.0 | <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>). Радови објављени у овом зборнику се не хонораришу. Оцене изнете у чланцима лични су ставови аутора засновани на њиховим истраживањима и не изражавају мишљење Уређивачког одбора нити установе у којој су аутори запослени.

Садржај

ИСТОРИЈА

- 9 Алексић Јован
Однос Римокатоличке цркве према успостављању и деловању
Хрватске старокатоличке цркве у југословенској монархији

- 29 Антић Дејан
Здравствене прилике у Нишу за време епидемије
заразних болести 1914–1915. године

- 51 Блажић Пејић Јована
Аполон Александрович Мајков и Срби: у сусрет
двестагодишњици од рођења руског слависте (1826–1902)

- 69 Veselinović Ivana
Late Byzantine Earrings of the Palaiologos Dynasty from
Ovče Pole and Smederevo, and Their Potential Owners

- 79 Димитријевић Немања
Подизање споменика „Косово” на Газиместану (1952–1955)

- 97 Димић Маја
Ризница Народног музеја Топлице као чувар културе сећања

- 111 Илић Жарко
South Pomoravlje in the Mid-Nineteenth Century:
Geographic Perception and Collective Identity

- 141 Јањић Драгана, Јанићијевић Горан
Почеци митрополијске организације Српске цркве у средњем веку

- 161 Јовановић Лука
Срби у Скадру крајем XIX и почетком XX века:
историја једног међупородичног сукоба
- 189 Марсенић Милош
Дигитална библиотека *Велики рај* Народне библиотеке Србије
- 199 Микетић Урош
Развој великоалбанске идеје у социјалистичкој
Југославији: студија случаја *Oral History Kosovo*
- 219 Милошевић Мирослав
Прослава Петровдана при српским дипломатским
представништвима у Османском царству
- 237 Пејушковић Војислав
Constantine XI's Death Analysed Through
Post-Byzantine Historical Gaps
- 247 Радосављевић Јакшић Александра
Властела средњовековне Србије у делу Јована Кантакузина
- 257 Савић Александар
„Апостол српства” – национална делатност Милоша С.
Милојевића у Великој источној кризи (1875–1878)
- 295 Samčević Vuk
An Orthodox Saint in Italy before the Great Schism:
The Context of Byzantine and Orthodox Identity
through the Example of St Nilus of Rossano
- 315 Славковић Мирић Божица
Почеци развоја индустрија на Косову и
Метохији између два светска рата
- 333 Станојевић Саша
Реакција Великих сила на мобилизацију балканских војски
у јесен 1912. године (у извештајима бугарских дипломата)

- 341 Шешум Урош, Радовић Данијел
Положај Срба у Призренском и Приштинском санџаку
Косовског вилајета током деловања Призренске лиге
1878–1881.

ИСТОРИЈА УМЕТНОСТИ

- 369 Божић Маројевић Милица
Учење о културном наслеђу као корак ка помирењу.
Пример курса Херитолошких технологија
- 287 Лакић Марија
Три иконе Пресвете Богородице са Косова и
Метохије – радови Алексија Лазовића
- 407 Тешић Радовановић Данијела
Лампа као знак религиозног и културног
идентитета у касној Антици

ФИЛОЗОФИЈА

- 439 Недељковић Митар, Прашевић Неџиб
Натурализам и глобални анти-репрезентационализам
- 463 Павловић Александар
Нематеријално културно наслеђе Срба на Косову
и Метохији: примена концепта и перцепције „одоздо”
- 487 Поповић Бранкица
О покиданим везама етике и политике и
неопходности успостављања нових

Божица Ж. СЛАВКОВИЋ МИРИЋ¹

Институт за новију историју Србије
Београд (Србија)

Почеци развоја индустрија на Косову и Метохији између два светска рата²

Сажетак. Индустрија југословенске државе у међуратном периоду била је неравномерно развијена, а простор Косова и Метохије спадао је у неразвијене делове. У раду ће се уз помоћ извора, података из штампе тог периода, статистичких података и адекватне литературе пратити развој индустрије на простору Косова и Метохије. Тема је захтевна и широка, па рад представља допринос овом комплексном питању. Иако је развој индустрије на простору Косова и Метохије био под државном заштитом, није имао довољан замах за напредак због недостатка инвестиционог и обртног капитала, а улагања страних предузећа нису била довољна због непознавања прилика у овом делу југословенске краљевине.

Кључне речи: индустрија; Косово и Метохија; Краљевина Југославија; Краљевина Срба, Хрвата и Словенаца; пољопривреда; саобраћај.

¹ bozica.slavkovic@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0002-3748-3507>

² Чланак је настао као резултат рада у Институту за новију историју Србије који финансира Министарство науке, технолошког развоја и иновација РС, на основу Уговора о реализацији и финансирању научноистраживачког рада Института за новију историју Србије у 2024. години бр. 451-03-66/2024-03/200016 од 5. 2. 2024.

³ У оквиру Врањске области налазио се из Косовског (Приштинског) округа Гњилански срез, у оквиру Косовске области налазио се Косовски (Грачанички, Лапски, Неродимски, Шарпланински, Горски и Подгорски срез), део Топличког (Прокупље и Куршумлија) и Призренски округ, као и из Врањског округа Јабланички срез, у оквиру Рашке области био је Звечански округ (Митровачки, Дренички и Вучитрнски срез) и у Зетској области налазио се Метохијски округ (Источки, Ђаковички и Пећки срез) (*Административно-територијалне промене у НР Србији од 1834–1954. године*, 1995, стр. 45–48; Аноним, 1922, 28. април, Уредба о подели земље на области, *Службене новине Краљевине СХС*, 92, стр. 1–2).

и неплански, следећи економске законитости понуде и потражње, али јој се наметао страни капитал (Алексић, 2010, стр. 46–47; Dimitrijević, 1958; Dimitrijević, 1961; Djurović, 1989, стр. 43–50; Pertot, 1971, стр. 82). Развој индустрије је текао спорије од раста становништва, па није успео да апсорбује вишак радне снаге са села (Николић, 2013, 127), а удео аграрне производње је износио преко 50% бруто националног дохотка (Vučo, 1962, стр. 4; Vučo, 1968, стр. 58).

Пољопривредна структура на Косову и Метохији зависила је од величине и броја градова у појединим окрузима. Преко 90% пољопривредних домаћинстава имали су Горски (94,05%), Дренички (92,82%) и Подгорски (92,18%) срез.⁴ Косовскомитровачки срез је имао најмање пољопривредних домаћинстава (57,22%), јер је он био центар индустријског развоја на простору Косова и Метохије (*Definitivni rezultati popisa stanovništva od 31. marta 1931. godine. Knj. 1, prisutno stanovništvo, broj kuća i domaćinstava*, 1937, стр. 98–107, 117–121).

Према поседовној структури, утврђеној на попису 1931, југословенска држава била је земља ситних сељачких газдинстава мањих од 5 хектара. Већи број поседа био је у обрнутој сразмери са њиховом величином и није био довољан да би се прешло на напредну пољопривреду и интензивнију обраду земље (Вукичевић, 1937, стр. 524–525). Ситни поседи могли су да подмире само потребе власника, а нису могли да дају тржишне вишкове. Поседи већи од 10 ха у југословенским условима могли су да обезбеде тржишни вишак, а имања од 20 ха могла су да дају доходак какав је обезбеђивао индустријски радник (Димић, 1996, стр. 25; Јанјетовић, 2005, стр. 166). На простору Косова и Метохије, као и у целој југословенској држави, преовлађивао је ситан посед од 2 до 5 ха (у Ђиљанском 44,81%, у Звечанском 38,97%, у Косовском 39,83%, у Призренском срезу 33,31%), док су већи поседи били заступљени у минималним процентима (Исић, 1999, стр. 150–152).

Ако погледамо структуру према главном занимању на простору Косова и Метохије у међуратном периоду, према навођењу Али Хадрија, у пољопривреди и шумарству је било запослено 199.000 активног становништва, у индустрији, рударству, грађевинарству и занатству радило је 9.000, у саобраћају, трговини и угоститељству 7.000 а у осталим делатностима 13.000 радника (Хадри, 1969, стр. 62). Социјална структура према попису становништва из 1931, била је однос пољопривредног и непољопривредног

⁴ Висок проценат био је и у осталим срезевима простора Косова и Метохије: Лабски срез 89,81%, Ђиљански 88,4%, Подримски 88,40%, Вучитрнски 82,61%, Неродимски 79,52%, Грачанички 68,79% и Шарпланински 68,26% (*Definitivni rezultati popisa stanovništva od 31 marta 1931 godine. Knj.1, prisutno stanovništvo, broj kuća i domaćinstava*, 1937, стр. 98–107, 117–121; *Statistički godišnjak Kraljevine Jugoslavije* 1937, 1938, стр. 108–111).

становништва. Дренички срез је имао највише запослених у пољопривреди (98,04%), а најмање у категоријама „индустрија и занати” (0,47%) и „трговина, кредити и саобраћај” (0,29%). Шарпланински срез је имао најмање запослених у пољопривреди (64,50%), а највише запослених у категоријама „индустрија и занати” (14,08%) и „трговина, кредити и саобраћај” (5,96%). Косовскомитровачки срез је такође имао висок проценат становништва којима је главно занимање било у категоријама „индустрија и занати” (12,38%) и „трговина, кредити и саобраћај” (9,03%). У Горском срезу је била специфична ситуација јер је из њега годишње ишло у печалбу 2.941 становника, што је било 47,39% мушког становништва. Управо због тога је 15,59% живело у Горском срезу од „индустрије и занатства” (*Definitivni rezultati popisa stanovništva od 31 marta 1931 godine. Knj. 4, Prisutno stanovništvo po glavnom zanimanju, 1940*, стр. 183, 269–291, 317–333).

Табела 1. Становништво према главном занимању на простору Косова и Метохије на основу пописа становништва 1931. године (у процентима)

Срез	Пољопривреда	Индустрија и занати	Трговина, кредити и саобраћај	Јавна служба, слободна занимања	Друга занимања, без занимања
Вучитрнски	88,08	4,77	1,57	2,33	3,06
Дренички	98,04	0,47	0,29	1,17	0,02
Косовскомитровачки	66,29	12,38	9,03	7,13	5,17
Ѓџилански	93,08	2,65	1,30	1,63	1,33
Грачанички	74,46	7,40	4,71	6,09	7,33
Лапски	95,90	1,63	0,49	1,55	0,43
Неродимски	89,65	4,02	3,16	2,40	0,76
Горски	79,61	15,59	1,32	2,67	0,81
Подгорски	96,92	0,76	0,43	1,67	0,21
Подримски	95,67	1,69	0,80	1,58	0,26
Шарпланински	64,50	14,08	5,96	7,35	8,11

Извор: *Definitivni rezultati popisa stanovništva od 31. marta 1931. godine. Knj. 4, Prisutno stanovništvo po glavnom zanimanju, 1940*, стр. 183, 269–291, 317–333

Иако је проценат становништва који су били запослени у категоријама „индустрија и занати” и „трговина, кредити и саобраћај” био виши у односу на пољопривреду, као што је био случај у Призрену и Приштини (Табела 2), то је пре свега показивало да су радили у занатству, а не да је индустрија у тим градовима била развијена. Такође, у градовима на простору Косова и

Метохије четвртина становништва бавила се земљорадњом, што је значило да то нису били градови у правом смислу те речи (Виријевић, 2007, стр. 231–241; Никитовић, 1937, стр. 685–732). У градовима је било и више од 30% људи који су били без сталног занимања, запослени у категорији „надничари и дневничари” (у Приштини (16,8%) и Призрену (10,8%)). Управо све ово је показивало да су градови били слабог имовинског стања са ниским општинским буџетом (*Правда*, 1937, 26. октобар, стр. 2).

Табела 2. Занимања становника у Призрену и Приштини

Место	Пољопривреда	Индустрија, занати	Трговина	Банке	Саобраћај	Јавна служба и слободне професије	Надничари и дневничари	Рентигери и пензионери	Друга занимања	Укупан број становника
Приштина	24,5	21,2	9,5	0,3	3,7	9,8	16,8	3,9	10,3	16.358
Призрен	23,2	30,0	10,8	0,3	3,2	10,8	10,8	5,9	5,8	18.955

Извор: Михаиловић, 1937, стр. 805

Према попису становништва 1931. године, највише власника предузећа („самосталци и закупци”) у категорији „индустрија и занатство” било је у Шарпланинском срезу, а најмањи у овом срезу био је у категорији „пољопривреда, шумарство и рибарство” (погледати и Табелу 1). Најмање „самосталаца и закупца” у категорији „индустрија и занатство” било је у Дреничком и Подгорском срезу (погледати и Табелу 1). Што се тиче броја жена које су учествовале у привреди на простору Косова и Метохије, оне су биле највише присутне међу „самосталцима и закупцима” у категорији „индустрија и занати”, а тај број је био највећи у Шарпланинском, Пећком и Грачаничком срезу.

Табела 3. Лица која су зарађивала у категорији „индустрија и занати” на основу пописа становништва 1931. године

Срез	Самосталци и закупи		Чиновници и намештеници		Радници		Надничари и слуге		Шегрти		Помоћни чланови породице		Кућна служинчад	
	м	ж	м	ж	м	ж	м	ж	м	ж	м	ж	м	ж
Вучитрн	149	13	32	-	500	2	24	3	26	-	35	1	-	2
Њилане	368	35	2	-	159	5	47	11	93	3	124	18	-	1
Гора	142	4	-	-	16	-	25	1	1	-	76	1	-	-
Грачаница	580	106	42	-	351	47	207	17	167	2	173	8	1	6
Качаник	36	5	7	-	44	1	10	-	1	-	12	-	-	-
Неродимље	264	18	14	-	115	10	44	2	30	-	60	2	-	1
Подгора	25	2	-	-	9	1	3	-	-	-	5	-	-	-
Шарпланина	827	123	15	1	619	8	199	46	204	1	174	21	-	4
Дреница	29	3	1	-	5	-	8	1	2	-	-	2	-	-
Ђаковица	556	52	4	-	286	7	135	125	43	-	93	1	1	2
Исток	54	9	1	-	22	1	3	1	4	-	4	-	-	1
Косовска Митровица	512	61	79	1	505	24	227	21	84	2	39	1	8	20
Пећ	574	120	44	-	282	15	64	19	87	-	38	2	-	3
Подрима	93	5	5	-	26	1	40	-	8	-	10	-	-	-

Извор: *Definitivni rezultati popisa stanovništva od 31. marta 1931. godine. Knj. 4, Prisutno stanovništvo po glavnom zanimanju*, 1940, стр. 183, 269–291, 317–333

Становништво које је зарађивало у категорији „пољопривреда, шумарство и рибарство” било је у већини у односу на категорије „индустрија и занати”, „трговина, кредит и саобраћај”, „јавна служба, слободна занимања” и „друга занимања, без занимања” (табеле 4 и 5). Што се тиче мушког становништва, у свим срезовима је био већи број оних који су зарађивали у пољопривреди, осим у Горском срезу, али је и број издржаваних лица био висок. Највећи број мушкараца који су зарађивали у овој категорији био је у Њиланском, Ђаковичком, Пећком и Подримском срезу, а најмањи у Горском и Качаничком срезу. Највећи број мушкараца који су зарађивали у категорији „индустрија и занати” био је у Шарпланинском, Грачаничком и Косовскомитровачком срезу. Број жена које су зарађивале био је већи у категорији „пољопривреда, шумарство и рибарство” у односу на категорију „индустрија и занати”, где су биле већином међу издржаваним лицима. Највећи број жена које су зарађивале у сектору пољопривреде био је, као и у односу на мушкарце, у Њиланском, Ђаковичком, Подримском и Пећком, а најмањи

у Подгорском и Качаничком, док је у сектору „индустрија и занати” највећи број био у Шарпланинском, Грачаничком, Пећком и Косовскомитровачком срезу. И овде можемо да закључимо да се то највише односи на занатски сталеж, јер су занати били више развијени у овом периоду док није у каснијим тридесетим годинама XX века отпочело њихово опадање и уступање места индустријској производњи.

Табела 4. Лица која су зарађивала и лица која су била издржавана (мушкарци)

Срез	Пољопривреда, шумарство и рибарство		Индустрија и занати		Трговина, кредит и саобраћај		Јавна служба, слободна занимања		Друга занимања, без занимања	
	Лица која зарађују	Издржавана лица	Лица која зарађују	Издржавана лица	Лица која зарађују	Издржавана лица	Лица која зарађују	Издржавана лица	Лица која зарађују	Издржавана лица
Вучитрн	8.191	6.380	766	224	161	120	305	122	295	180
Њилане	23.890	18.698	793	472	350	270	411	373	363	222
Гора	2.405	2.513	260	605	53	36	229	54	6	45
Грачаница	12.371	9.406	1.521	758	790	586	1.787	515	1.219	886
Качаник	3.223	2.507	110	49	84	68	97	48	172	112
Неродимље	9.874	7.253	527	311	365	268	362	170	81	39
Подгора	4.542	3.291	42	25	31	8	103	55	14	7
Шарпланина	8.417	6.023	2.038	1.261	788	558	1.485	582	1.103	650
Дреница	7.797	5.232	45	23	37	12	125	53	1	-
Ђаковица	11.226	6.612	1.118	761	787	543	1.176	314	703	487
Исток	7.804	5.074	88	41	62	19	128	69	29	14
Косовска Митровица	6.170	4.133	1.454	600	813	567	1.200	272	434	304
Пећ	10.696	6.672	1.089	725	520	370	699	381	1.051	772
Подрима	10.853	6.862	182	127	97	64	192	129	24	11

Извор: *Definitivni rezultati popisa stanovništva od 31. marta 1931. godine. Knj. 4, Prisutno stanovništvo po glavnom zanimanju*, 1940, стр. 183, 269–291, 317–333

Табела 5. Лица која су зарађивала и лица која су била издржавана (жене)

Срез	Пољопривреда, шумарство и рибарство		Индустрија и занати		Трговина, кредит и саобраћај		Јавна служба, слободна занимања		Друга занимања, без занимања	
	Лица која зарађују	Издржавана лица	Лица која зарађују	Издржавана лица	Лица која зарађују	Издржавана лица	Лица која зарађују	Издржавана лица	Лица која зарађују	Издржавана лица
Вучитрн	3.357	10.477	21	529	1	282	18	308	121	390
Ѓилане	11.039	31.111	73	1.071	8	559	41	663	117	513
Гора	1.155	5.173	6	1.331	-	98	1	94	7	56
Грачаница	3.934	17.368	186	1.819	28	1.321	132	1.093	219	1.919
Качаник	875	4.490	6	118	1	148	6	101	6	245
Неродимље	3.272	14.012	33	672	7	574	39	352	75	97
Подгора	755	7.133	3	54	1	30	4	109	3	10
Шарпланина	2.198	13.130	204	2.995	25	1.379	84	1.240	329	1.662
Дреница	4.782	7.495	6	47	1	25	9	116	2	3
Ђаковица	6.362	10.165	187	1.590	9	1.327	40	659	324	988
Исток	4.648	7.558	12	98	2	68	21	136	19	28
Косовска Митровица	3.507	6.559	130	1.627	27	1.375	96	627	165	658
Пећ	5.770	10.503	159	1.538	17	905	77	752	406	1.586
Подрима	6.255	10.653	6	296	1	127	9	245	28	30

Извор: *Definitivni rezultati popisa stanovništva od 31. marta 1931. godine. Knj. 4, Prisutno stanovništvo po glavnom zanimanju*, 1940, стр. 183, 269–291, 317–333

Највећи проценат запосленог становништва у пољопривреди није могао да донесе и највеће приходе, јер је проценат становништва запослен у индустрији, занатству, трговини, саобраћају, јавним службама, слободним занимањима и војсци био низак и самим тим недовољан да покрене процесе друштвене модернизације. Било је неопходно улагати у развој индустрије, која је у земљама северне и западне Европе правила крупне кораке, да би дошло до културног и привредног напретка становништва у југословенској држави, али и на простору Косова и Метохије.

Први кораци развоја индустрије

Под турском влашћу, привредна делатност на простору Косова и Метохије је стагнирала и опадала. Земљорадња, сточарство и производња домаће радиности представљали су главне привредне гране (Микић, 1988, стр. 240). Индустрија до 1912. на територији Косова и Метохије скоро да није ни

постојала (Аранђеловић, 1930, стр. 14). Тек у годинама после Првог светског рата, продирањем европских обичаја и навика у све слојеве становништва потрошња индустријских производа на овом простору је расла. Ипак, како се наводи у часопису *Јужни ѝреїлед*, индустрија није имала потребан инвестициони и обртни капитал у виду дугорочних кредита које домаћи новчани заводи нису могли да дају, а странци нису били довољно обавештени о приликама на простору Косова и Метохије па се нису ангажовали у тамошњој индустрији (Аноним, 1930, мај). Поред тога, домаћа конкуренција била је нелојална а порези високи, па индустрија на овом простору није имала потребан замах за напредовање (*Косово: некад и данас*, 1973, стр. 179). Целокупна југословенска индустрија била је у процесу спорог и неравномерног развитака, противречности производње и потрошње и са релативно ниским животним стандардом радног становништва. Такође, светска привредна криза одразила се на целокупни привредни развитака земље (1930–1932. број индустријских предузећа био је смањен за 14,4%). Након попуштања кризе дошло је до пораста удела индустрије у производњи (41%) као и броја предузећа (за 36,6% 1938. у односу на 1932) (Димитријевић, 1949, стр. 7; Dimitrijević, 1961, стр. 104–105).

Индустријска предузећа на простору Косова и Метохије била су мала и одликовао их је домаћи капитал и локални карактер (*Глас Јуџа*, 1940, 7. новембар, стр. 2). Поред тога, индустрија се развијала захваљујући релативно ниским режијским и експлоатационим трошковима (Чемерикић, 1937, стр. 716–719). Ипак, слабе комуникације отежавале су и поскупљивале снабдевање индустрије потребним сировинама, као и финалне производе на путу од фабрике до потрошача. Компликовано законодавство и фискално оптерећење производног процеса такође су утицали на успоравање индустријализације на овом простору. Међутим, индустрија на простору Косова и Метохије имала је своје специфичности. Пре свега она је запошљавањем људи са села подизала њихов стандард и културно их уздизала. Такође, радник на овом простору третиран је као члан породице и послодавци су се фамилијарно односили према њима, што је истицао инж. Бора Поповић, управник електричне централе и водовода града Скопља и председник Удружења индустријалаца за Вардарску бановину (Petrović, 1940, стр. 1–5). Ипак, као неквалификована радна снага, сељаци запослени у индустрији добијали су ниске наднице, а недостатак стручњака је био велики проблем за развој индустрије на простору Косова и Метохије, па су били ангажовани из осталих делова југословенске државе (Пурић, 1936, стр. 242; Пурић, 1939, стр. 141–142). Поједини радници су одлазили са села у друге југословенске градове и стране земље, да би тамо радили, али су се враћали својим породицама. Ти печалбари били су карактеристика Горског среза (Пурић, 1934, стр. 169).

С обзиром на то да се већина становништва бавила пољопривредом, највећи део индустрије био је везан за прерађивање сељачких производа. Тако је на простору Косова и Метохије прво место заузимала млинарска индустрија. Према алманасима Вардарске, Зетске и Моравске бановине из 1930 и 1931, у Грачаничком срезу било је шест млинова, Качаничком три, Подримском два, а у Лапском, Косовскомитровачком и Пећком срезу по један млин (Аранђеловић, 1930, стр. 23–40; Аранђеловић, 1930а, стр. 24–31; Манакин, 1931, стр. 25–27). То су углавном били парни млинови. Први те врсте били су млин „Липљан” (Липљан), млин „Звечан” Ђорђа и Лазара Жарковића и млин Лабовића (Косовска Митровица), млин „Метохија” АД и млин Пећке трговинско-индустријске банке (Пећ), млин Антонија Попадића и синова (место Ракош на половини пута Косовска Митровица–Пећ), млин Шукрије Рамадановића (Приштина) и млин Ђеке Чиђарића и браће (Јањево) (*Косово: некад и данас*, 1973, стр. 180; *Kosovska Mitrovica i okolina*, 1979, стр. 124–125; Славковић Мирић, 2018, стр. 268). Први модерни аутоматски млинови отворени су у Приштини (млин браће Тасић и Николе Стошића и млин Арсена Ахметовића). Затим су отварани и у другим местима, у Вучитрну (млин Алексе Ђамиловића, 1930), Ђаковици (млин Хаџи Драгог и Михајла Патрновића и Гани-бег Црноглавића, 1936), Горњем Доброву у Грачаничком срезу (млин „Ристић и Ибраимовић”), Призрену (млин „Бистрица” Тихомира Илића) и Ђилану (Гавриловић, 1933, стр. 60–61; Petrović, 1940, стр. 72–73, 88–90). Проблем су биле сировине које су се набављале из других градова, јер су путеви били неуређени (зими готово непроходни), што је ометало транспортовање робе и рад млинова (Славковић Мирић, 2018, стр. 267).

Поред млинарске индустрије, у вези са прерадом пољопривредних производа, била је развијена и дрвна индустрија. Прва стругаре биле су отворене у Косовској Митровици, на парни (1921) и електрични погон (1927). У Косовској Митровици је 1930. подигнута и стругара „Ибар” (власници су били Лазар и Ђорђе Жарковић, Глигорије Дабовић и Мита Марина), али се она 1935, због слабог капацитета рада, спојила са акционарским друштвом „Треска” (*Косово: некад и данас*, 1973, стр. 180; *Kosovska Mitrovica i okolina*, 1979, стр. 124–125; Урошевић, 2009, стр. 331–332; Хадри, 1969, стр. 62). Према алманасима Вардарске, Зетске и Моравске бановине из 1930 и 1931, по једну стругару имали су Горски, Качанички, Неродимски, Вучитрнски, и Лапски срез, док је Пећки имао три (Аранђеловић, 1930, стр. 23–40; Аранђеловић, 1930а, стр. 24–31; Манакин, 1931, стр. 25–27).

Поред највише развијене млинарске и дрвне индустрије, на простору „Јужне Србије”, односно Косова и Метохије између два рата, напредак се уочавао у предузећима за производњу електричне енергије. У овом периоду, употреба електричне енергије није била велика, пре свега јер је струја била велика новина за овај крај, а становништво релативно сиромашно

и конзервативно, нарочито на селу. Изградњом хидроцентрале на Ибру, 1927, на Косову и Метохији је почела да се користи електрична енергија за домаћинства у граду, а касније и за пилане и фабрике (*Косово: некад и данас*, 1973, стр. 179).

Електрификација је имала важну улогу у развоју индустрије и занатства, пре свега у градским општинама, док су електрификације села у целој Југославији биле реткост. Било је мало индустријских предузећа која су се из централа снабдевале електричном струјом, а поједина су имала и сопствене погоне (Трепча, Голеш, Лепенац итд.) (Чемерикић, 1937, стр. 716–719). Како је наглашавао Секула Зечевић, народни посланик, централе које су производеле електричну енергију само су мањим делом користиле могућности које им је давала природа (тј. водену снагу) па су за погон углавном употребљавале угаљ, чак и нафту и бензин који су представљали луксуз. Управо из тог разлога било је неопходно направити планско организовање коришћења електричне енергије пошто је југословенска држава била пуна водених падова који су се могли искористити (1936, стр. 98–99).

На простору Косова и Метохије потенцијал река није био довољно искоришћен за производњу електричне енергије (1939. производња је износила 36.054 у односу на могућу од 1.1 милијарду KWh (Хадри, 1969, стр. 63). Хидроцентрале биле су подигнуте у Призрену (на реци Бистрици, 1929), Пећи (са седиштем у селу Радавац у Источком срезу, 1934) и Косовској Митровици (у Чечеву). Ове хидроцентрале одликовао је мали број трансформаторских станица за напајање струјом, ниска запосленост и неискоришћеност у пуном капацитету већ само за потребе њихових општина. Поред хидроцентрала, направљене су и 4 мале термоцентрале (Урошевац, Ђилане, Приштина и Ђаковица) (Аранђеловић, 1930, стр. 14; Гавриловић, 1933, стр. 66; Petrović, 1940, стр. 88). За потребе рудника „Трепча” подигнута је 1930. термоцентрала, која је 1939. давала 92,8% целокупне производње електричне енергије на Косову и Метохији (*Kosovska Mitrovica i okolina*, 1979, стр. 124–125).

Поред хидроцентрала и термоцентрала, на простору Косова и Метохије биле су отварање и електричне централе. Ове централе добили су прво Црквена Водица (власник Рудник Косово, 1924, проширена 1930), Косовска Митровица (Жарковић и Брушија, 1926, а проширена 1930), Приштина (Радмило Ж. Стојиљковић, 1928) па затим Ђилане (Танаско Арсић, 1932) и Урошевац (1938). Оснивачи појединих централа били су странци или су били ван места централе, као што је био случај са електричним централама у Приштини (шведско друштво Електро инвест и Лесковачка а. д. електрична централа). Иако су ове централе биле модерне за то време, као и хидроцентрале нису користиле свој пун капацитет, чак у неким случајевима испод 35%, јер се употреба електричне енергије није довољно проширила међу становништвом Косова и Метохије. На недовољну искоришћеност

капацитета електричних централа, велики утицај имале су и скупоћа инсталационог материјала као и високе трошарине на струју и сијалице. Ипак, отварање електричних централа и почетак коришћења електричне енергије побољшао је квалитет живота становништва на овом простору (Аранђеловић, 1930, стр. 14; Гавриловић, 1933, стр. 66; Petrović, 1940, стр. 72–73, 89–90, 92; Reich, 1933, стр. 28–163).

Праве прерађивачке индустрије на простору Косова и Метохије у периоду између два светска рата, као што су биле металопрерађивачка, електроиндустрија, хемијска индустрија, није било. Почела је да се развија индустрија производње грађевинског материјала. Прва фабрика цигле и црепа на Косову и Метохији, власника Ивана Видека, подигнута је 1929. у Урошевцу (Petrović, 1940, стр. 92). Према алманасима Вардарске, Моравске и Зетске бановине, до 1931. по једну црепану имали су Ђиљански и Лапски срез, док је Косовскомитровачки имао три (Аранђеловић, 1930, стр. 23–40; Аранђеловић, 1930а, стр. 24–31; Манакин, 1931, стр. 25–27). Фабрика цемента „Лепенац“ у Ђенерал Јанковићу (Качанички срез), фабрика црепа у Косовској Митровици (власници Мита Марина и Лазар Жарковић) и модерна циглана „Љуботен“ у Урошевцу (власници Никола и Ђорђе Николић) биле су отворене 1936. (*Kosovska Mitrovica i okolina*, 1979, стр. 124–125; Petrović, 1940, стр. 92). Фабрика цемента „Лепенац“, чији је власник био Бошко Жерајић, председник Трговинско-индустријске коморе у Скопљу, била је модерна за то време. Имала је свој рудник лапорца (земље за печење цемента) у близини железничке станице Ђенерал Јанковић, па се из рудника руда возила непосредно у фабрику на самој прузи и ту се прерађивала. Предузеће је производило погонску снагу у својој електричној централли са два мотора, која су радила користећи шумски гас, горећи дрво из непосредне околине (Акалај, 1937, стр. 745).

Поред фабрика грађевинског материјала као што су цигла, цреп и цемент, на простору Косова и Метохије постојао је и каменолом за производњу млинског и воденичног камена. Он је био власништво Исе Бољетинија у Бољетину. Каменолом је био отворен пре Првог светског рата и тада није био индустријско предузеће у правом смислу те речи јер је производња била ручна. После завршетка рата предузеће је обновљено, регистровано под називом „Индустријско предузеће за производњу млинског и воденичног камена Рачић – Бољетини“ (нови сувласник био је Пуниша Рачић) и модернизовано. Углавном је инвестирало у грађевинске објекте и путеве, али је 1938. престало са радом (*Kosovska Mitrovica i okolina*, 1979, стр. 124–125).

Природни потенцијали Косова и Метохије нарочито су били значајни за развој рударства. Рудник „Трепча“ у међуратном периоду био је на првом месту на Балкану, а на другом месту у Европи по производњи оловне и цинкане руде (Petrović, 1940, стр. 95–97). Олово из овог рудника ишло је

преко Солуна у Белгију и у мањој мери Француску, Немачку и друге земље (*Вардар*, 1935, 1. август, стр. 2–3). На овом простору били су значајни и рудници хрома, магнезита и угља (Косово код Обилића, Језерина, Голеш, Ново Брдо и др) (Алкалај, 1937, стр. 746; *Косово: некад и данас*, 1973, стр. 179). Рударска производња је већином била препуштена страним инвеститорима (Алексић, 2023, стр. 189–199; Белић, 1938, стр. 10–12; Здравковић, 2007; Славковић Мирић, 2020, стр. 225–244).

Познати привредници и индустријалци на Косову и Метохији били су углавном људи који су учествовали у политичком животу. Млинови, стругаре, електричне централе, циглане и пилане биле су у власништву Ђорђа и Лазара Жарковића, Глигорија Дабовића, Радослава Брушије и других угледних политичара и индустријалаца. Власници су често држали по неколико предузећа и имали су повластице за рудна богатства као што је било случај са богатим трговцем и земљопоседником Џафером Девом, који је поред парне пилане имао повластице за хромну руду у Ђаковици. Индустријалци су се такође и удруживали у вођењу фирми, као што је био случај са млином Ристића и Ибраимовића у Грачаничком срезу, млином Хаџи Драгог и Михајлом Патрногићем и Гани-бег Црноглавићем у Ђаковици или хидроцентралом у Косовској Митровици Жарковића и Брушије.

На крају, могли бисмо да закључимо да развој индустрије на простору Косова и Метохије у међуратном периоду иако је био под државном заштитом, није имао довољан замаха за напредак због недостатка инвестиционог и обртног капитала, односно кредита, а улагања страних предузећа нису била довољно због непознавања прилика у овом делу југословенске краљевине. Индустрију су карактерисала мала предузећа, домаћи капитал и локални карактер. Саобраћајно питање било је једно од најважнијих проблема који су пратили индустрију, јер су комуникације биле слабо развијене. Индустријских предузећа било је у већим градовима као што су били Косовска Митровица, Приштина, Призрен, Ђилане, Урошевац. С обзиром на то да се већина становништва бавила пољопривредом, највећи део индустрије био је везан за прерађивање ове врсте производа. Самим тим најразвијенија била је млинарска индустрија. Најоучљивији напредак индустрије на овом простору уочавао се у предузећима за производњу електричне енергије. Оно што је важно јесте да је простор Косова и Метохија имао природно богате енергетске изворе, али су они мало коришћени. За развој индустрије била су неопходна велика улагања југословенске државе, али и индустријалаца који су углавном били ангажовани и у политичкој сфери.

Извори

Вардар: независан привредно-културни преглед, Скопље.

Глас Југа: информативни дневник, Скопље.

Јужни преглед: лист за науку и књижевност, Скопље.

Политика, Београд.

Правда, Београд.

Службене новине Краљевине СХС, Београд.

Литература

Административно-историјалне промене у НР Србији од 1834–1954. године. (1995). Београд: Завод за статистику НР Србије.

Алексић, Д. (2008). Основне карактеристике привредног развоја Краљевине Југославије са освртом на Србију. У: Д. Алексић (прир. и ур.), *Браничево у историји Србије* (стр. 117–136). Пожаревац: Историјски архив.

Алексић, Д. (2010). *Држава и привреда у Краљевини СХС: нацрт привредног плана са инвестиционим програмом Краљевине Југославије*. Београд: Институт за новију историју Србије.

Алексић, Ј. (2023). Индустријализација Јужне Србије: свечано отварање рудника „Трепча“ октобра 1930. године. У: И. Рајковић Женарју и В. Зарковић (прир. и ур.), *Косово и Метохија кроз чињенице, тумачења и симболе* (стр. 189–199). Лепосавић: Институт за српску културу.

Алкалај, М. (1937). Рударство. У: А. Јовановић (прир. и ур.), *Споменица двадесетогодишњице ослобођења Јужне Србије 1912–1937* (стр. 739–748). Скопље: Штампарија Јужна Србија.

Аранђеловић, Т. (1930). *Краљевина Југославија: административна подела. I књига, Вардарска бановина*. Београд: Штампарија и Литографија Раденковић.

Аранђеловић, Т. (1930а). *Краљевина Југославија: административна подела. VII књига, Моравска бановина*. Београд: Штампарија и Литографија Раденковић.

Бабовић-Распоповић, С. (2002). *Културна политика у Зетској бановини 1929–1941*. Подгорица: Историјски институт Црне Горе – САНУС.

Белић, М. (1938). *Рударство у Србији и положај, законска заштита и осигурање рударских радника*. Београд: Задужбина Николе Спасића.

Виријевић, В. (2007). О занатству и трговини у градским насељима Косова и Метохије 1918–1941. године. *Баштина*, 22, 231–241.

Вукичевић, Ј. (1937). Пољопривреда. У: А. Јовановић (прир. и ур.), *Споменица двадесетогодишњице ослобођења Јужне Србије 1912–1937* (стр. 523–533). Скопље: Штампарија Јужна Србија.

Гавриловић, М. Р. (1933). *Привреда Јужне Србије*. Скопље: „Немања” – задужбинска штампарија Вардарске бановине.

Димитријевић, С. (1949). *Карактеристике индустрије и рударства дивље Југославије*. Београд: Друштво економиста Југославије.

Димић, Љ. (1996). *Културна политика у Краљевини Југославији: 1918–1941. Део I, Друштво и држава*, књ. 1. Београд: Стубови културе.

- Здравковић, М. (2007). *Рудник и рударско насеље „Трепча” – Сџари Трп: 1927–2007*. Звечан: М. Златковић.
- Зечевић, С. (1936). *Сиромаштво Југославије: предлог за увођење и организацију обавезне радне службе*. Београд: Задружна штампарија.
- Исић, М. (1995). *Сељаштво у Србији 1918–1925*. Београд: Институт за новију историју Србије.
- Исић, М. (1999). *Социјална и аграрна структура Србије у Краљевини Југославији*. Београд: Институт за новију историју Југославије.
- Косово: некад и данас – *Kosova : dikur e sot*. (1973). Београд: Економска политика.
- Манакин, В. (1931). *Зетска дановина: оштри ирепед*. Цетиње: Кр. Банска управа.
- Микић, Ђ. (1988). *Друштвене и економске прилике косовских Срба у XIX и почетком XX века: од чифчијства до банкарства*. Београд: САНУ.
- Михаиловић, арх. Ј. (1937). Развитак градова и варошица од ослобођења до данас. У: А. Јовановић (прир. и ур.), *Споменица Споменица двадесетогодишњице ослобођења Јужне Србије 1912–1937* (стр. 808–819). Скопље: Штампарија Јужна Србија.
- Морис, А. (1937). Рударство. У: А. Јовановић (прир. и ур.), *Споменица двадесетогодишњице ослобођења Јужне Србије 1912–1937* (стр. 739–748). Скопље: Штампарија Јужна Србија.
- Никитовић, Ч. М. (1934). *Занаштво Јужне Србије: стање занаштва у Вардарској Бановини и рад Занаштске коморе у Скопљу у 1933 години*. Скопље: Издање занаштске Коморе у Скопљу.
- Николић, Г. (2013). Економска политика за време владе Милана Стојадиновића 1935–1939. У: М. Ђурковић (прир. и ур.), *Милан Стојадиновић: политика у време глобалних помова* (стр. 124–141). Београд: Завод за уџбенике.
- Пурић, Р. С. (1934). О печалбарима Јужне Србије. *Радничка заштитна*, 4, 169.
- Пурић, Р. С. (1936). Радништво и сиротиња Јужне Србије, *Социјални архив*, август–септембар, 242.
- Пурић, Р. С. (1939). Анализа састава радништва и радног тржишта Јужне Србије. *Социјални архив*, 5–6, 141–142.
- Рафаиловић, Ј. (2018). *Развој индустрије на Балкану. Текстилна индустрија у Краљевини Срба, Хрватца и Словенаца и Бугарској 1919–1929*. Београд: Институт за новију историју Србије.
- Славковић Мирић, Б. (2018). *Политичке, економске и културне прилике на Косову и Метихији 1918–1929*. Београд: Принцип – Просвета.
- Славковић Мирић, Б. (2020). Развој рудника Трепча у периоду између два светска рата. У: Б. Зарковић и Д. Тешић Радовановић (прир. и ур.), *Наука без граница III: Историја света и уметности* (стр. 225–244). Косовска Митровица: Филозофски факултет.
- Стајинистика индустрије Краљевине Југославије са адресаром индустријских предузећа*. (1941). Београд: Министарство трговине и индустрије.
- Стајинистички годишњак 1929: књига 1*. (1932). Београд: Општа државна статистика.
- Урошевић, А. (2009). О Косову: градови, насеља и друштва антропогеографски сисии. Приштина: Народна и универзитетска библиотека „Иво Андрић”.
- Хадри, А. (1969). *Косово и Метихија у Краљевини Југославији*. Београд: Б.и.

- Чемерикић, М. (1937). *Трговина, занатлиство, индустрија, кредитне установе од 1875–1937*. Скопље: Штампарија Јужна Србија.
- Aleksić, V. (2014). Uloga i značaj stranog kapitala u industrijalizaciji predratne Srbije. U: B. Drašković (prir.), *Deindustrijalizacija u Srbiji: mogućnosti revitalizacije industrijskog sektora* (str. 159–175). Beograd: Institut ekonomskih nauka.
- Definitivni rezultati popisa stanovništva od 31. marta 1931. godine. Knj. 1, prisutno stanovništvo, broj kuća i domaćinstava*. (1937). Beograd: Opšta državna statistika.
- Definitivni rezultati popisa stanovništva od 31. marta 1931. godine. Knj. 4, Prisutno stanovništvo po glavnom zanimanju*. (1940). Beograd: Opšta državna statistika.
- Dimitrijević, S. (1958). *Strani kapital u privredi bivše Jugoslavije*. Beograd: Nolit.
- Dimitrijević, S. (1961). *Privredni razvitak Jugoslavije od 1918–1941. godine*. Beograd: Visoka škola političkih nauka.
- Djurović, S. (1989). Jedan aspekt pokušaja modernizacije države i uključivanja Kraljevine SHS u industrijsku civilizaciju Zapadne Evrope. *Jugoslovenski istorijski časopis*, 1–4, 43–50.
- Đurović, S. (1992). Da li su postojale ekonomske granice unutar jugoslovenskog-ekonomskog prostora 1918–1941. *Istorija 20. veka*, 1–2, 111–124.
- Janjetović, Z. (2005). *Deca careva, pastorčad kraljeva: nacionalne manjine u Jugoslaviji: 1918–1941*. Beograd: Institut za noviju istoriju Jugoslavije.
- Kosovska Mitrovica i okolina*. (1979). Priština: Institut za istoriju Kosova.
- Materijalni i društveni razvoj SFR Jugoslavije 1947–1972: Deseti kongres SKJ*. (1973). Beograd: Savezni zavod za statistiku.
- Pertot, V. (1971). *Ekonomska međunarodne razmjene Jugoslavije – analiza razdoblja između 1919. i 1968. knj. 1*. Zagreb: Informator.
- Petrović, Z. (1940). *Industrija i rudarstvo Južne Srbije (Vardarske banovine)*. Beograd: Industrijski kurir.
- Reich, F. (1933). *Statistika električnih centrala Kraljevine Jugoslavije: stanje u julu 1932. godine*. Zagreb: Savez električnih centrala Savske banovine – Klub strojarских i elektrotehničkih inženjera Udruženja jugoslavenskih inženjera i arhitekata Sekcije Zagreb.
- Simeunović, V. (1964). *Stanovništvo Jugoslavije i socijalističkih republika: 1921–1961: ukupno stanovništvo, polna i starosna struktura*. Beograd: Savezni zavod za statistiku.
- Statistički godišnjak Kraljevine Jugoslavije 1937*. (1938). Beograd: Opšta državna statistika.
- Vučković, M. i Nikolić, G. (1996). *Stanovništvo Kosova u razdoblju od 1918. do 1991. godine: sa osvrtom na prethodni istorijski period*. München: Slavica Verlag Dr. Anton Kovač.
- Vučo, N. (1962). *Privredna istorija Jugoslavije*. Beograd: Visoka škola političkih nauka.
- Vučo, N. (1968). *Agrarna kriza u Jugoslaviji 1929–1934*. Beograd: Prosveta.

Božica Ž. SLAVKOVIĆ MIRIĆ⁵

Institute for Recent History of Serbia
Belgrade (Serbia)

The Beginnings of Industrial Development in Kosovo and Metohija Between the Two World Wars

Summary

The industry of the Yugoslav state in the interwar period was unevenly developed, with the region of Kosovo and Metohija being among the underdeveloped areas. This paper examines the industrial development of Kosovo and Metohija using archival sources, period press data, statistical data, and relevant literature. The topic is demanding and broad, therefore, the paper contributes significantly to this complex issue. Although the industrial development in the territory of Kosovo and Metohija was under state protection, it lacked sufficient momentum for progress due to inadequate investment and working capital, i.e., loans. Furthermore, investments from foreign companies were not enough due to a lack of understanding of the opportunities in this part of the Yugoslav kingdom. The industry was characterized by small enterprises, domestic capital, and a local focus. Transportation issues were among the most significant challenges affecting the industry, as communications infrastructure was poorly developed. Industrial enterprises were present in larger cities such as Kosovska Mitrovica, Priština, Prizren, Gnjilane, and Uroševac. Given that the majority of the population was engaged in agriculture, the bulk of the industry was related to processing these agricultural products. Consequently, the milling industry was the most developed. The most notable progress of the industry in this area was observed in companies for the production of electrical power. Hydroelectric and thermal power plants were established. Significantly, the Kosovo and Metohija region was rich in natural energy sources, yet they were minimally exploited. The development of industry required substantial investments not only from the Yugoslav state, but also from industrialists who were often involved in the political sphere.

Keywords: agriculture; industry; Kosovo and Metohija; Kingdom of Serbs, Croats, and Slovenes; Kingdom of Yugoslavia; transport.

⁵ Година рођења: 1987.